



Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΗΣ

Ἡ ψυχὴ κάθε στιγμή ἔχει μιὰ μεγάλη ποικιλία ἀπὸ αἰσθήματα καὶ ἐντυπώσεις, πὺ πιστεύομε ὅτι προκαλοῦνται ἀπὸ τὰ γύρω ἀντικείμενα, καὶ πὺ εἶναι, ὅς πὺμε ἔτσι, ὁ ἀντικατοπτρισμὸς τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου στὴν ψυχὴ. Ἡ ψυχὴ ὅμως δὲν ἔχει μόνον αἰσθήματα καὶ ἐντυπώσεις, ἔχει καὶ ἄλλες καταστάσεις, π.χ. ἐπιθυμίες, ἀναμνήσεις, ἔχει ἀκόμη καὶ ἐνεργήματα, π.χ. σκέψεις, ἀποφάσεις, ἀλλ' ἔχει ἀκόμη καὶ δέοντα (ἔσωτερικὲς προσταγές) καὶ, γενικώτερα, ἀξίες. Ὅλα τὰ ἐνεργήματα τῆς ψυχῆς, πὺ γίνονται ἀντιληπτά ἀπ' αὐτὴν, αἱ καταστάσεις τῆς, τὰ δέοντα καὶ οἱ λοιπὲς ἀξίες συνιστοῦν τὴν συνείδησί τῆς. Ὑπάρχουν ὅμως καταστάσεις καὶ ἐνεργήματα τῆς ψυχῆς, πὺ εἶναι ἀσυνείδητα. Αὐτὰ προφανῶς δὲν ἀποτελοῦν ἀκόμη στοιχεῖα τῆς συνειδήσεως.

Τὴν ἀνθρώπινη συνείδησι χαρακτηρίζει ὁ τρόπος τῆς διακυβερνήσεώς τῆς. Τὸ κέντρον διακυβερνήσεως ἀποτελεῖ τὸ «ἐγώ», πὺ κυβερνᾷ μὲ τὸν δικό του τρόπο, μὲ δική του ἀρχή. Ἡ αὐτεξούσια ἐπιδιώξι σκοποῦ ἀπὸ τὸ κέντρο διακυβερνήσεως εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἀνθρώπινης συνειδήσεως. Ὅτι ἡ συνείδησι τῶν ζώων εἶναι ἀμοιρῆ τῆς ἐλεύθερης αὐτῆς δράσεως, μᾶς βεβαιώνει τὸ ὅτι καθόλου δὲν προάγεται ὁ τρόπος τῆς ζωῆς των, ἀντίθετα πρὸς τὸν ἄνθρωπο, πὺ διαρκῶς προάγει πρὸς τὸ τελειότερο τὸν πνευματικὸ καὶ τεχνικὸ πολιτισμὸ του (1).

Ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ζώου, ἀπέναντι στοῦ κάθε νέου περιεχόμενου τῆς συνειδήσεώς του, καθορίζεται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸ ἔνστικτο, γι' αὐτὸ εἶναι ἀνίκανο νὰ προοδεύσῃ. Τὸ ζῶο μπροστὰ σ' ἕνα ἐμπόδιο, πὺ παρουσιάζεται στὴ ζωὴ του, θὰ ἀντεπεξέλθῃ ὅσο τοῦ ἐπιτρέπει τὸ ἔμφυτο καὶ ἀμετάβλητο ἔνστικτό του, χωρὶς τοῦτο νὰ ἀποτελῇ πρόοδο τοῦ εἴδους του, ἀλλὰ μόνον ἐκδήλωσι τοῦ ἔνστικτου του. Ὁ πίθηκος ὅσο καὶ ἀν μιμείται εἶναι ἀνίσχυρος νὰ ἀναπτύξῃ πολιτισμὸ, ἔστω καὶ πενιχρό. Τὸ ἀνθρώπινο ὅμως «ἐγώ», ὁ κυβερνήτης αὐτὸς τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, συμπεριφέρεται τὶς περισσότερες φορές κατὰ τρόπο «ἀνευ προηγουμένου». Ἐνα μόνον

ἐπιδιώκει, τὴν ἐπιτυχία τοῦ κάθε τόσο καὶ νέου σκοποῦ του.

Ἀνάλογα μὲ τὸ σκοπὸ, πὺ θέτει τὸ «ἐγώ», παίρνει αὐτὸ καὶ ἰδιαίτερη στάσι ἀπέναντι σὲ κάθε συνειδητό. Τοῦτο συντελεῖ στὴν ἐνότητα τοῦ κόσμου τῆς συνειδήσεως, ἐπειδὴ τὸ «ἐγώ» ἀγκαλιάζει ὅλα τὰ συνειδητά. Ἡ ἐνότης αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ πεδίο τῆς συνειδήσεως, καὶ ὅλα τὰ συνειδητά ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως.

Τὴν οὐσία τοῦ «ἐγώ» δὲν μποροῦμε νὰ τὴ γνωρίσωμε, μᾶ ἔχομε πείρα τῶν ἰδιοτήτων του μὲ τὴν ἄμεσο ἔσωτερικὴ ἐποπτεία. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀδρότερα χαρακτηριστικὰ του αἰσθανόμαστε τὴν στιγμή, πὺ παίρνουμε μιὰ ἀπόφασιν. Αἰσθανόμαστε τὴν ἐλευθερίαν, πὺ διαποτίζει κάθε ἀπόφασίν μας, ἀλλὰ συγχρόνως αἰσθανόμαστε, ὅτι ἡ ἀπόφασιν αὐτὴ ἐκπηδᾷ ἀπὸ τὸ κέντρο διακυβερνήσεως τοῦ ὅλου συνειδητοῦ κόσμου. Ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωσιν τῆς ἀβουλίας ἔχομε συναίσθησιν τῆς ἀνοχῆς τοῦ «ἐγώ», νὰ ζήσωμε ἐξηρητημένοι. Ἡ συναίσθησιν τῆς αὐτοκυβερνήσεως ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τῆς αὐτοσυνειδήσεως.

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἡ ἀνθρώπινη συνείδησι εἶναι μιὰ ἐπικράτεια, εἶναι ἕνας κόσμος μὲ ὑπατο κυβερνήτη τὸ «ἐγώ». Ὅλα τὰ συνειδητά ὅμως δὲν ὑπακούουν κατὰ τὸν αὐτὸ βαθμὸ στοῦν κυβερνήτη. Οἱ περισσότεροι πειθαρχικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους ἀποτελοῦν τὴν ἰδιαίτερη αὐλὴν τοῦ ἄρχοντος. Τέτοια συνειδητά εἶναι, π.χ. οἱ ἀναμνήσεις, τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας, οἱ ἐπιθυμίες, τὰ συναίσθηματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ γνῶρισμα ὅτι εἶναι σὲ μεγάλο βαθμὸ δεκτικὰ τῶν ἐπιδράσεων τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀτόμου, χωρὶς τὴν μεσολάβησιν ἄλλων μέσων. Κατορθώνει ἡ ἀπόφασιν μόνον τῆς ἄλλοτε νὰ τὰ προκαλῆ, ἄλλοτε νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ καὶ ἄλλοτε ἀρκετὰ νὰ τὰ ἀλλοιώσῃ. Π.χ. μπορεῖ τὸ ἄτομον μὲ μιὰ ἀπόφασιν νὰ ἀποβάλῃ ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς συνειδήσεώς του μιὰ ἀνάμνησιν, φτάνει νὰ σκεφτῆ κάτι ἄλλο, καμμιά φορά μπορεῖ καὶ νὰ τὴν προκαλέσῃ. Ἐπίσης μπορεῖ μιὰ ἐπιθυμία ἢ ἕνα συναίσθημα ἄλλοτε νὰ τὰ ἀποβάλῃ καὶ ἄλλοτε νὰ τὰ μετριάσῃ. Μπο-

(1) Βλέπε «Ἀκτῖνες» 1946, σ. 86 καὶ 87 «Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως».

ρεῖ ἀκόμη μὲ μιάν ἀπόφασιν νὰ προκαλέσῃ ἓνα πλάσμα τῆς φαντασίας ἢ νὰ τὸ ἀποβάλλῃ ἢ νὰ τὸ μετασχηματίσῃ. Τὰ συνειδητὰ τοῦ εἶδους αὐτοῦ λέμε ὅτι ἀνήκουν στὸν ψυχικὸ κόσμον.

Ἐπὶ τούτων ὁμοίως καὶ συνειδητὰ, πού δὲν εἶναι δεκτικὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀποφάσεώς μας, πού εἶπαμε πάρα πάνω, ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ μεσολαβήσῃ καὶ ἄλλης μορφῆς ἐνέργεια, γιὰ νὰ ὑποστοῦν ἔστω καὶ μικρὴ μεταβολή. Τέτοια εἶναι π.χ. τὰ διάφορα συνειδητὰ, πού λέγονται ἐντυπώσεις ἀντικειμένων. Τὰ συνειδητὰ τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἀνθίστανται στίς ἀπαιτήσεις τῆς θελήσεως τοῦ ἀτόμου, σύμφωνα πρὸς ἀναλλοιώτους νόμους, πού λέγονται φυσικοὶ νόμοι. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο δὲν μπορούμε ν' ἀλλάξωμε τὴν μορφή τῶν ἀντικειμένων, παρὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ὅπως εἶναι δυνατόν, στὰ πλάσματα τῆς φαντασίας. Τὸ γνῶρισμα τοῦτο, πού ἔχουν αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ συνειδητὰ, ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀντικειμενικὸ στοιχεῖο καὶ λέγεται γνῶρισμα τοῦ «οὐκ ἐγὼ» ἢ τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Ὅ,τι εἶπαμε γιὰ τὴν οὐσία τοῦ «ἐγὼ» ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν οὐσία τοῦ «οὐκ ἐγὼ». Δηλαδή δὲν μπορούμε νὰ γνῶρισωμε πέρα γιὰ πέρα τὴν οὐσία τοῦ «οὐκ ἐγὼ» ἢ τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, οὔτε τίς καθ' ἑαυτὸ ἰδιότητες. Ἐνα μόνον μπορούμε νὰ συμπεράνωμε μὲ βεβαιότητα, τὸ ὅτι ὑπάρχουν συνειδητὰ, πού ἔχουν τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, ὅπως ἀναπτύξαμε πάρα πάνω. Τὸ γνῶρισμα αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐγγύησιν γιὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ἔχωμε ἀπολύτως κανένα στοιχεῖο, πού νὰ μᾶς βεβαιώσῃ γιὰ τὴν ὑπαρξίν ἀντικειμενικοῦ κόσμου, διότι ἀφοῦ μεσολαβοῦν τὰ αἰσθητήρια νεῦρα, πού διαβιβάζουν σὰν τηλεγραφήματα τίς εἰδήσεις ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον, ἄρα κάθε τι πού ἀντιλαμβάνομαστε εἶναι μέρος τοῦ ἴδιου τοῦ ὑποκειμένου. Ὁ ἰσχυρισμὸς ὁμοίως αὐτὸς ἀποτελεῖ φαῦλον κύκλον, γιὰ τὴν μιὰ μεριὰ δέχεται ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμενικὸν κόσμον, τοῦ ὁποῦ λαμβάνομε πείρα μὲ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. Ὡστε ἀμφιβάλλει γιὰ ἐκεῖνο, πού ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς ἀμφιβολίας.

Ἐκτὸς ὁμοίως ἀπ' αὐτὸ ἢ πάρα πάνω ἀμφιβολία μοιάζει μὲ τὴν ἀμφιβολία ἐκεῖνου, πού βλέπει μέσα ἀπ' τὸ τζάμι τοῦ παραθύρου του τὸν ἔξω ἔμψυχο κόσμον, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἐπειδὴ μεσολαβεῖ τὸ τζάμι, ἄρα ὅλος αὐτὸς ὁ φαινόμενος κόσμος εἶναι μέρος τοῦ γυαλιοῦ κι' ἔτσι ἀμφιβάλλει ἂν

ὑπάρχῃ κάτι διάφορον ἀπὸ τὸ τζάμι. Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ κόσμος αὐτός, πού φαίνεται μέσα ἀπὸ τὸ τζάμι δὲν ἔχει μόνον γνωρίσματα, πού χαρακτηρίζουν τὴν νεκρὴν ὕλην του, ἀλλὰ καὶ γνωρίσματα τῆς ὄλης ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ συμπεράνῃ ὁ παρατηρητής, ὅτι ἔστω καὶ διὰ μέσου τοῦ γυαλιοῦ περνᾷ πληροφορία γιὰ τὴν ὑπαρξίν γνωρισμάτων ἀνεξαρτήτων ἀπ' τὰ γνωρίσματα τοῦ γυαλιοῦ. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ μᾶς· δηλαδή ἐπειδὴ ἔχομε συνειδητὰ, πού ἔχουν καὶ γνωρίσματα ὅχι τοῦ ὑποκειμενικοῦ κόσμου, ἀλλὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ, συμπεραίνομε ὅτι ἔστω καὶ μὲ ὑποκειμενικὰ μέσα παρέχεται πληροφορία γιὰ τὴν ὑπαρξίν γνωρισμάτων ἀνεξαρτήτων τοῦ ὑποκειμένου. Ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος λοιπὸν δὲν εἶναι ἄμεση ἐμπειρία, καὶ ὅπως λέγει ὁ Eddington «τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ πρῶτον καὶ ἄμεσον ἀντικείμενον τῆς ἰδικῆς μας πείρας, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα γεγονότα τοῦ κόσμου προκύπτουν μὲ συλλογισμούς» (2).

Ἡ καταγωγή τῆς συνείδησεως

Τὰ διάφορα ἀθεϊστικὰ συστήματα γιὰ μόνον τοὺς προσπάθειαν εἶχαν νὰ κατορθώσουν ν' ἀποδείξουν, ὅτι ἡ συνείδησις δὲν ὑπῆρχε ἀπ' ἀρχῆς στὸ σύμπαν. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν τῶν συστημάτων δέχονται ὅτι ὄντα ὑπῆρχαν ἀνεκάθεν, ἀλλ' ὁμοίως ὅλα ἦσαν χωρὶς συνείδησις. Ἡ πρώτη αἰτία τῶν ὄντων ἦταν, κατ' αὐτούς, χωρὶς συνείδησις. Πρωταρχικὴ αἰτία δέχονται κι' αὐτοὶ οἱ ὀλισταί, δηλ. δέχονται τὴν ὕλην ὡς ἀναρχοὸν.

Οἱ φιλόσοφοι αὐτοὶ ἦσαν διαλλακτικοὶ γιὰ κάθε ἰδιότητα, πού ἀφοροῦσε τὴν πρώτην αἰτία τῶν ὄντων, τελείως ὁμοίως ἀδιάλλακτοὶ γιὰ τὴν συνείδησις. Χρησιμοποιοῦσαν πολλὰς φορές καὶ τὸν ὄρον Θεός, τὸν ὁποῖον ἀπέδιδαν στὸ κατ' αὐτοὺς ἀσυνείδητον ἀναρχοὸν. Ἴσως γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ κατῴρθωναν νὰ ὑποκαταστήσουν τὸν πραγματικὸν Θεὸν μὲ τὸ δικὸν τους φανταστικὸν πλάσμα.

Ὁ Hegel στὴν ἰδεοκρατία του, προθυμοποιήθηκε νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ πρώτη αἰτία τῶν ὄντων ἔχει λογικὴν, ὅχι ὁμοίως ἀπ' ἀρχῆς συνείδησις. Ὁ Schopenhauer δεχόταν ὅτι ἡ πρώτη αἰτία ἦταν βούλησις, ἀλλ' ὁμοίως ἄνους καὶ ἀσυνείδητη. Ὁ Ed. Von Hartmann δεχόταν ὅτι ἡ πρώτη αἰτία ἀποτελεῖται ἀπὸ λογικὴν καὶ βούλησιν, ἀλλ' ὁμοίως τὴν ὀνόμαζε ἀσυνείδητον, ἐπειδὴ τὴν συνείδησιν κυρίως ἠρνεῖτο.

Ἡ πεισματικὴ αὐτὴ ἄρνησις τῆς συνείδησεως, προκειμένου γιὰ τὸ ἀναρχοὸν ὄν, ὁ

(2) «Ἀκτίνες» 1948, σ. 70.

φείλεται στοὺς ὅτι ἡ παραδοχὴ ἐνσυνείδητης πρώτης αἰτίας θὰ ὑπεχρέωνε σὲ παραδοχὴ προσωπικοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὴ θὰ ὡδηγοῦσε σὲ πολλές ἄλλες «φορτικές»! ἀλήθειες. Οἱ γερμανοὶ αὐτοὶ ἰδεαλισταὶ ἐν γνώσει τοὺς παραλογίζονταν, ἐπειδὴ φρονούσαν ὅτι ἡ σύλληψις τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ κατανόησις τῆς πραγματικότητος μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη διάνοια, ὅταν αὐτὴ, ἀπειθάρχητη στὴν λογικὴ, ἐκφράξῃ ὅ,τι τὴν ἱκανοποιεῖ⁽³⁾. Ἐπόμενον ἦταν ἡ τακτικὴ αὐτὴ νὰ παρουσιάσῃ θεωρίες, πού συμφωνοῦσαν μὲ τὶς ἐπιθυμίες τοὺς, ὄχι ὅμως καὶ μὲ τὴν πραγματικότητα.

Ὅτι ἡ λογικὴ εἶναι ἀπαραίτητο προσὸν τῆς πρώτης αἰτίας τῶν ὄντων ἀναπτύχθηκε σὲ ἄλλα ἄρθρα τῶν «Ἀκτίνων»⁽⁴⁾. Ἐκεῖ ἀναφέρθηκε μὲ ποῖο τρόπο ἀπὸ τὴν σκοπιμότητα τῆς φύσεως φθάνομε στὴν ἀνακάλυψι τῆς λογικότητος τῆς ἀρχικῆς αἰτίας. Μποροῦμε ὅμως ἀπὸ τὴν σκοπιμότητα νὰ συμπεράνωμε καὶ τὸ προσὸν τῆς συνειδήσεως, διότι μόνον τότε μπορεῖ ἡ πρώτη αἰτία νὰ γνωρίζῃ τί ἐπιδιώκει καὶ πῶς θὰ τὸ ἐπιτύχῃ, μόνον τότε θὰ γνωρίζῃ νὰ ἐκλέγῃ τὸ κάθε φορά κατάλληλο γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ.

Αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς σκοπιμότητος μᾶς ὡδηγεῖ γιὰ νὰ ἐννοήσωμε τὴ θέσι καὶ τὴν ἀξία πού πέρνει ἡ συνείδησις στὸν ψυχικὸ βίον τοῦ ἀνθρώπου⁽⁵⁾.

Ἡ διαπραγματεύσει αὐτοῦ τοῦ θέματος προϋποθέτει γνωστὰ τὰ ὅσα ἀναφέρθηκαν στὰ ἄρθρα, πού παραπέμπομε.

Τὸ μόνον ἐπιχείρημα, πού θὰ μπορούσε νὰ προτείνῃ κανεὶς, γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ προκύψῃ σκοπιμότης ἀπὸ αἴτιον ἄνουν καὶ ἀσυνείδητο, εἶναι αὐτὸ πού θ' ἀναφέρωμε παρακάτω.

Ἄς κάνωμε πρῶτα μιὰ διάκρισι τῶν εἰδῶν τῆς σκοπιμότητος. Ἡ σκοπιμότης, ὅταν χαρακτηρίζῃ μιὰ ἐνέργεια, μιὰ πράξι, μπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ κινητικὴ σκοπιμότης. Ὅταν ὅμως χαρακτηρίζῃ ἕνα ἔργο, πού ἔχει τελειώσει, μπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ στατικὴ σκοπιμότης. Μιὰ στατικὴ σκοπιμότης, ἐνὸς ὀρισμένου ὄντος, προϋποθέτει ὅτι σὲ κάποια παρελθούσα ἐποχὴ συνέβη κινητικὴ σκοπιμότης, διότι ἡ μορφή τῶν ὄντων, πού εἶναι γύρω μας ἔχει πάντοτε χρονικὴ ἀρχή.

Θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ πῆ κανεὶς ὅτι τὰ γύρω μας ὄντα προϋποθέτουν βέβαια

ἕνα ρυθμιστὴ, διότι ἡ κινητικὴ σκοπιμότης, ἀπαιτεῖ ρυθμιστὴ γιὰ τὸ διάλεγμα τῆς καθέ φορά κατάλληλης ἐνεργείας ἀπὸ τὶς ἀπίειρες ἐνδεχόμενες. Προκειμένου ὅμως γιὰ τὴν πρώτη αἰτία τῶν ὄντων, δηλ. γιὰ τὸ ἀναρχο ὄν, ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς δὲν ἰσχύει, διότι οὐδέποτε εἶχε ἀρχή. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ δεχθῶμε στατικὴ σκοπιμότητα τῶν τυφλῶν δυνάμεων τῆς πρώτης αἰτίας τῶν ὄντων, ἢ ὅποια ὅμως νὰ μὴ προϋποθέτῃ κινητικὴ σκοπιμότητα, καὶ ἡ ὅποια συνετέλεσε, ὥστε σ' ὅλη τὴν φύσι νὰ ἐπικρατῇ σκοπιμότης. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐξασφαλίζομε σκοπιμότητα, χωρὶς ν' ἀπαιτεῖται γι' αὐτὴν ὁ παράγων τῆς συνειδήσεως, ὁ ὅποιος νὰ γνωρίζῃ τί ἐπιδιώκει καὶ πῶς θὰ τὸ ἐπιτύχῃ.

Ἡ ἔνστασι αὐτὴ ἀναιρέθηκε στὰ ἄρθρα, πού ἐσημειώσαμε πάρα πάνω, κυρίως προκειμένου γιὰ τὴν λογικότητα τοῦ ἀνάρχου ὄντος. Ἐδῶ θὰ προσθέσωμε μόνον, ὅτι ἡ σκόπιμη ρύθμισι τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνάρχου ὄντος, γιὰ τὶς ὅποιες ἀνέφερε ἡ ἔνστασι, ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπίειρες ἀναρχες ἐνδεχόμενες ρυθμίσεις, καὶ μάλιστα τέτοια ρύθμισι ὥστε νὰ μπορῇ νὰ κατορθώσῃ τὸ θαῦμα τῆς σκοπιμότητος τοῦ σύμπαντος καὶ ἰδιαίτερα τῶν ἐμβίων ὄντων. Δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα μόνον εὐνοϊκὸ ὄρο, ἀλλὰ γιὰ ἀπειρία εὐνοϊκῶν ὄρων. Δηλαδή ὁ ὄργανισμὸς ἐνὸς ζώου δὲν ἔχει μόνον ἕνα στοιχεῖο, πού ὑπηρετεῖ τὴν διατήρησι τῆς ζωῆς του, ἀλλ' ἔχει ἀπειρία τέτοια στοιχεῖα, ἀπειρες σοφῆς ρυθμίσεις, γιατί ὅλες οἱ λειτουργίες τῶν ὄργανισμῶν συμβάλλουν στὴν ὑπηρεσία τοῦ σκοποῦ, δηλ. τὴν διατήρησι τῆς ζωῆς. Οἱ ἀπειροὶ αὐτοὶ εὐνοϊκοὶ ὄροι γιὰ ὅλα τὰ ἄτομα τοῦ ἐμβίου κόσμου ἀπαιτοῦν ἀντιστοίχους εὐνοϊκοὺς ὄρους στοὺς ἀναρχο ὄν, τὴν αἰτία τοῦ ἐμβίου κόσμου καὶ τοῦ ὄλου σύμπαντος. Οἱ ὄροι ὅμως αὐτοί, ἀφοῦ εἶναι ὄροι τοῦ ἀνάρχου ὄντος, ὀφείλονται στὴ φύσι αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, καὶ ἐπομένως ἢ ἐξασφάλισι καθενὸς χωριστὰ καταλλήλου ὄρου, ἀπὸ τοὺς ἀπίερους ἐνδεχομένους ἀνάρχους ὄρους καὶ τοὺς ἀπίερους ἐνδεχομένους συνδυασμοὺς αὐτῶν, σημαίνει συνἀναρχο συνείδησι τοῦ σκοποῦ, πού ἐπρόκειτο νὰ ὑπηρετήσουν οἱ ὄροι αὐτοί.

Ἡ ἀναστολή τῆς συνειδήσεως

Οἱ ψυχικὲς ἱκανότητες, π.χ. μνήμη, κρίσι, ἐπιθυμίες, κ.τ.τ. εἶναι δυνατόν νὰ πάθουν ἀναστολὴ μερικὴ ἢ γενικὴ. Ἡ ἀναστολὴ αὐτὴ ὅταν δὲν ὀφείλεται σὲ ὀργανικὴ πάθησι, ἀλλὰ μόνον σὲ ψυχικὰ αἰτία, ὑπάγεται στὴν ψυχολογία. Κατὰ τὸν Jung αἱ ψυχογενεῖς νευρώσεις εἶναι νόσημα τῆς

(3) «Ἡ μέθοδος τῆς κοσμοθεωρίας». «Ἀκτίνες» 1947, σ. 97.

(4) «Αἰσιοκρατία καὶ τελολογία». «Ἀκτίνες» 1946, σελ. 234 καὶ «Ἀπὸ τὰ προβλήματα τοῦ ὄντος». «Ἀκτίνες» 1947, σ. 403.

(5) Βλ. «Ψυχικὰ βιῶματα καὶ σκοπιμότης». «Ἀκτίνες» 1941 σελ. 217 ἐπ.

ψυχῆς, ἡ ὁποία δὲν εὗρηκε τὸ νόημά της⁽⁶⁾. Ὄταν ἡ προσωπικότης ἔχει σχηματίσει ἐσφαλμένο πρόγραμμα ζωῆς, εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσῃ αὐτὴ ἢ ἴδια ἀναστολή σὲ διάφορες ψυχικὲς ἰκανότητες μὲ σκοπὸ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἐσφαλμένου προγράμματος. Ἔτσι ἔχομε ψυχογενῆ ἐξασθένησι τῆς μνήμης ἢ ὠρισμένων ἐπιθυμιῶν ἢ ἐξασθένησι τῆς καθαρότητος, «ἐναργείας» τῆς συνειδήσεως ἢ καὶ τελεία ἀναστολή τῆς συνειδήσεως.

Ἡ ἀναστολή ὁμως, πού προκαλεῖ ἡ ψυχὴ σὲ ψυχικὲς ἰκανότητες, ἐπειδὴ συνέβη ὀργανικὴ πάθησι, ὑπάγεται στὴν φυσιολογία. Ὅπως οἱ σωματικὲς λειτουργίαι ὑπηρετοῦν τὴν διατήρησι τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, ἔτσι καὶ οἱ ψυχικὲς λειτουργίαι, ἐκτὸς τῶν ἰδιαίτερον σκοπῶν, ἐνισχύουν καὶ τὶς σωματικὲς λειτουργίαι στὸ ἔργον τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις ἀναστέλλει τὴν συνείδησι, κατὰ διαφόρους βαθμούς, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης. Ἡ ψυχικὴ αὐτὴ ἰκανότης, τῆς ἀναστολῆς τῆς συνειδήσεως, παρέχει ὑψιστες ὑπηρεσίαι στὸ ἄτομο.

Οἱ ὑλισταὶ εἶχαν κάποτε νομίσει ὅτι ἀνεκάλυψαν ἐπὶ τέλος ἐπιχείρημα ἀδιάσειστο γιὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τους. Σὰν τέτοιο θεώρησαν τὸ ὅτι, ὅταν πάθη διάσεισι ὁ ἐγκέφαλος, ἀμέσως ἀναστέλλεται ἡ συνείδησι ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ. Καὶ τὸ συμπέρασμα εὐκόλο. Ἄρα ὁ ἐγκέφαλος δημιουργεῖ τὴν συνείδησι καὶ ἐπομένως ὅταν αὐτὸς γίνῃ χῶμα καὶ ἡ ψυχὴ γίνεται χῶμα. Ἄς ἴδοῦμε γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ τὴν περίπτωσι, πού τραῦμα τοῦ χεριοῦ προκάλεσε βαθύτατη λιποθυμία. Ἄν ἀκολουθοῦσα τὴν μέθοδο τῶν ὑλιστῶν τὸ συμπέρασμα γιὰ μένα θὰ ἦταν τὸ ἑξῆς: ἀπ' τὸ χέρι προέρχεται ἡ συνείδησι!

Γνωρίζω ἀκόμη μιὰ κυρία, πού ὅταν ξεμαθε τὸν θάνατο τοῦ παιδιοῦ της ἔπαθε βαθύτατη λιποθυμία. Καὶ ὅταν σὲ λίγο συνήλθε βρισκότανε δύο μέρες σὲ ἀμνησία τοῦ θανάτου τοῦ παιδιοῦ της (μερικὴ ἀναστολή μνήμης).

Ἄρα ἡ ἀναστολή τῆς συνειδήσεως ἢ ὠρισμένων λειτουργιῶν της, π.χ. μνήμης, δὲν ὀφείλεται μόνο σὲ βλάβες τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ χλωροφόρμιον, γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ὀργανισμὸς ἀπ' τὸν δριμύ πόνον ἢ τὴν δξύτατη θλίψι ἢ τὸν μεγάλο φόβον, τὰ ὁποία εἶναι δυνατόν νὰ

κλονίσουν τὸν ὀργανισμὸ, ἀλλὰ κι' αὐτὸν τὸν ἐκ συγκοπῆς θάνατον νὰ προκαλέσουν. Γι' αὐτὸ ὅσοι ἔχουν δξύτατα συναισθήματα εἶναι περισσότερο «ἐπιρρεπεῖς» στὴν λιποθυμία.

Ἄναστολή τῆς συνειδήσεως διαφόρων βαθμῶν συμβαίνει καὶ στὸν ὕπνο, καὶ ἔτσι ἐπιτυγχάνεται ἡ διακοπὴ ὠρισμένων λειτουργιῶν (ἐκτὸς ἐκείνων, πού εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν διατήρησι τῆς ζωῆς), μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπαυσι τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ἀνάπαυσι αὐτὴ δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ἐπιδιωχθῇ μὲ ἀποξένωσι τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα γιὰ τὸτε θὰ ἐγινόταν ἡ παῦσι τῆς ζωῆς. Ὅτι ἡ ὁποιοῦδήποτε βαθμοῦ ἀναστολή τῆς συνειδήσεως στὸν ὕπνο δὲν ὀφείλεται σὲ πάθησι τοῦ ἐγκεφάλου, οὔτε σὲ κόπωσι του, ἀλλὰ σὲ κατευθύνοντα παράγοντα, πού εἶχε σκοπὸ τὴν ἀνάπαυσι, ἐξάγεται ἀπὸ τὸ ὅτι λίγο πρὸ τοῦ ὕπνου ὑπῆρχε ἡ συνείδησι ἂν καὶ ἡ κόπωσι τοῦ ἐγκεφάλου ἦταν ἡ ἴδια.

Ἐπίσης ὅταν ὁ ἐγκέφαλος γηράση ἀρκετά, πολλὲς φορές μάλιστα πρόωρα, ἀπὸ καταχρήσεις, ὁ κατευθύνων παράγων ἀναστέλλει τὸν πλοῦτο τῶν ἀναμνήσεων καὶ τὴν καθαρότητα τῆς συνειδήσεως, μὲ σκοπὸ τὸν μετριασμὸ τοῦ ὄλου ἐγκεφαλικοῦ ἔργου, ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξι τῆς συνειδήσεως βάζει αὐτόματα σὲ λειτουργία τὸν ἐγκέφαλο, γιὰ νὰ τῆς μεταφέρῃ ὕλικὸ ἀπὸ τὸ ἔξω κόσμον. Γιὰ τὴν λειτουργία ὁμως αὐτὴ ὑποβάλλεται σὲ κόπον ὁ ἐγκέφαλος. Ὁ μετριασμὸς αὐτὸς τοῦ ἐγκεφαλικοῦ ἔργου φέρει τὴν κατὰ τὸ δυνατόν παράτασι τῆς ζωῆς τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀνάλογη ἀναστολή λειτουργιῶν τῆς συνειδήσεως γίνεται καὶ ὅταν τὸ ἄτομο ἔχει μεγάλο πυρετὸ καὶ γενικὰ ὅταν ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἀρρωστος. Καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βρέφους κρατεῖ σὲ ἀναστολή μεγάλου βαθμοῦ τὴν συνείδησι, γιὰ νὰ μὴν καταπονεῖται ὁ ὑπὸ ἀνάπτυξι ἐγκέφαλος. Ὅτι τέτοιαις περιπτώσεις ἀναστολῆς φέρνουν ἀνακούφισι τοῦ ἐγκεφάλου, εἶναι γνωστὸ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι, ὅταν θέλωμε νὰ τὸν ξεκουράσωμε, ἀναστέλλομε ἐκουσίως τὶς ἀναμνήσεις καὶ λέμε «δὲν θέλω νὰ σκέπτομαι τίποτε».

Ἡ βαθειὰ ἔρευνα τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ τῆς συνειδήσεως, κάνει καταφάνερη ἀλήθειαν τὴν ὑπαρξι παράγοντος μὴ ὕλικου, πού εἶναι συνδεδεμένος μὲ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα τόσο στενὰ, ὥστε ν' ἀποτελεῖται ἡ θαυμαστή, ἀλλὰ καὶ μυστηριώδης ἐκείνη ἐνότης τῆς ὁποίας ἔχομε ὄλοι ἀμεσοπεῖρα.

(6) Β. Πλουμίδη. «Ὁ Jung γιὰ τὴν ὑπόστασι τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος». «Ἀκτίνες» 1946 σελ. 178 ἐπ.